

EXIT – Fryshuset remissyttrande angående:

SOU 2024:54

Ju2024/01770

Vägar till ett tryggare samhälle - Åtgärder för att motverka återfall i brott

Till: Regeringskansliet Justitiedepartementet

Fryshuset tillstyrker betänkandets förslag. Vi vill dock belysa några viktiga punkter samt lägga ett par tillägg och orosmoment till remissen.

Generellt:

- **Ekonomi** – För att detta ska vara genomförbart är det viktigt att en hållbar och långsiktig ekonomi finns tillgänglig till civilsamhälle och socialtjänst. Även att det finns kunskap och rutiner kopplade till målgruppens behov speciellt unga och nätverkskriminella.
- Att den inte genomförs i sin helhet – att de olika delarna genomförs i sin helhet för att skapa den förändring som denna remiss har som ambition att uppnå.
- **Civilsamhällets roll** i att skapa nya prosociala sammanhang och positiv identitet – att det skapas förståelse och en ekonomi kopplat till civilsamhällets roll i att fungera som en brygga till samhället för de som saknar tillit eller där civilsamhället spelar en avgörande roll som guide och förebild.

Specifikt

- **7.3.2 Hälsa- och sjukvård** som är effektiv ur ett återfallsförebyggande perspektiv ska tillhandahållas av Kriminalvården i större utsträckning
Här vill vi poängtera vikten av detta. Vår och andra yrkesverksammas erfarenhet är att de personer som får en diagnos och korrekt medicinering när de befinner sig inom kriminalvården ökar deras chanser att klara sig efter verkställighet. Deras förmåga att fokusera och hantera vardagen ökar markant. De gäller även de som har ett missbruk och som kan få stöd och hjälp med det under tiden de sitter av straffet. När det gäller individer som har behov av struktur och rutiner så kan tiden på anstalt, som erbjuder just det, få oss att felbedöma deras rehabilitering. När de sedan släpps och all struktur lyser med sin frånvaro kan de lätt återfalla i brott. Därför viktigt att även uppmärksamma dessa individer som vi inte missar vad anstaltens speciella kontext och skapar oss en falsk bild av deras förbättring, rehabilitering.
- **7.5 Skuldsättning** bland kriminalvårdsklienterna försvårar återanpassning

Det är ett stort problem speciellt för intagna som har begått grova brott har ofta stora skulder till brottsoffer, ofta fler. Skulder till brottsoffer på flera hundrausen kronor som inte går att avskriva utan som behöver en skuldsaneringslag som även kräver ett arbete. Skulder påverkar förmågan och motivationen och kan lätt leda till återfall. De försvårar möjligheten till egen bostad, lån, abonnemang osv. Flera länder som Fryshuset varit i kontakt med känner inte igen problematiken och de skulder kan finnas har utvecklat system för att betala av dem som motiverande program. Om man fullföljer ett avhoppprogram, föräldrautbildning osv så sänks eller avskrivs skulden. Vi ser positivt på att se över fler alternativ speciellt vid högre skulder och i synnerhet när personen möjligheter till att ta sig in i arbetsmarknaden är begränsade. Med detta sagt är vi för det förslag som presenteras här.

7.6 Unga lagöverträdare i kriminalvård

7.6.2” Förstärkt samverkan för unga lagöverträdare inom Kriminalvården *Fryshuset vill särskilt understryka vikten av insatser för unga lagöverträdare och instämmer i betänkandets förslag om att förstärkt samverkan mellan kriminalvård och socialtjänst behövs. Regelbundna kontakter kan främja en sammanhållen vård- och insatskedja och öka möjligheterna till återanpassning och förbättrad livskvalitet för individen samtidigt som det minskar kostnaderna för samhället. Vi vill dock tillägga att civilsamhällets roll är av stor vikt särskilt när det gäller unga lagöverträdarens återanpassning då prosociala, umgänge och positiva sammanhang för att bryta med kriminaliteten ofta är en avgörande faktor för de yngre lagöverträdarna. För att hitta dessa är civilsamhället en fantastisk resurs att räkna med.*

- ”Kriminalvården bör också överväga att dra nytta av organisationer som redan i dag får statsbidrag för att arbeta återfallsförebyggande mot unga intagna. I de fall det är praktiskt möjligt vore det fördelaktigt om en ung intagen som har etablerat kontakt med en företrädare för civilsamhället ges möjlighet att upprätthålla kontakten även efter frigivningen. Det får ankomma på Kriminalvården att utforma arbetet utifrån en sådan given målsättning, exempelvis genom riktlinjer för frivården. Det föreslås därför inga regeländringar i det avseendet.”

Fryshuset arbetar redan idag på anstalt och häkte. Vi instämmer i betänkandet att dra nytta av de relationer som skapats när de intagna suttit inne. För det behövs ett utökat uppdrag och framför allt ett ökat statsbidrag då andelen unga som sitter inne idag och som förväntas inom snar framtid ökat potentiellt i en takt som inte statsbidraget ökat med. Det arbetet vi gör idag ser vi gör stor mening men vi brottas hela tiden med att behovet är långt mycket större än det vi kan erbjuda.

- Kommittén har uppmärksammat att det regelmässigt kan finnas större anledning att besluta om vistelseförbud som kontrolleras med elektronisk övervakning för unga lagöverträdare.

Även här ser vi att civilsamhället kan ha en avgörande roll med att skapa prosociala aktiviteter och bygga broar till samhällets olika myndigheter och positiva sammanhang. Där vi även kan vara ett komplement till biträdande övervakare.

- 7.7.1 ”Kommittén anser att det är angeläget att användningen av frigång börjas användas i större utsträckning. Även åtgärden utökad frigång bör kunna komma ännu fler till del. Kriminalvården har efterlyst möjligheten att skräddarsy utslussningsåtgärder för den enskilde klienten. Översyn av reglerna har ingått i uppdraget för Utredningen om påföljder, återfall och verkställighet (Ju 2022:10) som redovisades den 4 juli 2024.⁷⁴ Kommittén instämmer i behovet att bättre kunna utforma individuella utslussningsåtgärder för klienter i syfte att de ska komma ännu fler klienter till del och ser att det är angeläget att Kriminalvården ges förutsättningar för att använda utslussningsåtgärder i större utsträckning. Det bör också undersökas om så kan ske i förening med att arbetsmarknadsåtgärder vidtas för intagna.”

Fryshuset kan inte nog understryka vikten av möjligheten till frigång och utslussning för att förbereda sig för livet efter anstalt. Flera intagna stressas av att inte kunna förbereda ofta mindre men betydelsefulla åtgärder inför frigivning. Detta är positivt av praktiska själv men är även en viktig mental förberedelse. Idag är det väldigt få som anses ha en koppling till gång som får eller har möjlighet till utslussning att kunna göra individuella anpassningar ser vi som väldigt positivt.

- 7.7.3 Civilsamhällets bidrag i det återfallsförebyggande arbetet *Fryshuset kan inte annat än att instämma och gläds åt att vår roll uppmärksammas. Därför efterlyser vi även här en bättre samverkan och samordning frivården, socialtjänsten och oss (civilsamhället) emellan. Att skapa hopp, tas emot av en person/ organisation som inte är en myndighet, som inte dömer och som har förmågan att förstå behov och sammanhang kan vara avgörande. I forskningen kallas denna typ av igenkännande för en credible messenger eller trovärdig budbärare och idag används trovärdiga budbärare strukturellt i flera kommuner och stater i USA som ett verktyg i återintegrering av dömda. Något vi ser positivt på och önskar att även Sverige kunde lära av.*
- 7.7.4 Förslag: Biträdande övervakare ska förordnas i fler fall och bör alltid övervägas för unga lagöverträdare. Kriminalvården bör överväga att höja ersättningen till biträdande övervakare, i synnerhet i omkostnadsdelen och med möjlighet att höja arvudet för biträdande övervakare som förordnas återkommande.

All forskning visar på positiva effekter av biträdande övervakare och vi delar analysen att ersättningsnivåerna måste justeras uppåt för att öka viljan hos fler att ta på sig detta viktiga och för allmänheten lärrika uppdrag. Vi instämmer också i att man bör se över hur de som är mer erfarna skulle kunna få en högre summa så

deras arbete ofta är ovärderligt i den samhällsintroduktion de bedriver, speciellt för en yngre målgrupp där just proaktiva aktiviteter är ofta det som håller de yngre borta från att välja bort kriminalitet. Uppdraget är idag utformat som ett "lekmanuppdrag", dvs något man gör på sin fritid och vid sidan av sitt vanliga jobb med en symbolisk ersättning från KV. Uppdraget kan definitivt utvecklas och särskilt om biträdande övervakaren ska ha en samordnande funktion – vilket iofs är ett bra förslag eftersom många av de unga "faller mellan stolarna mellan myndigheterna". Många av de unga klienterna är kopplade till nätverk och har mer eller mindre allvarliga hotbilder. Idag får många av dem inte biträdande övervakare utsedda med anledning av hotbild. Utvecklingsområde om hur/vilka och på vilket sätt kontakten då kan ske. Fryshuset som har en längre erfarenhet av denna målgrupp och andra yrkesverksamma som har förståelse för nätverksmiljön skulle kunna vara de som utses dock vore det lämpligt som en öppenvårdsinsats från socialtjänsten eller liknande.

- 7.9 För en person som är villig att lämna kriminaliteten för ett laglydigt liv bör samhället stå redo med omfattande stöd. Merparten av insatser fokuseras också på de klienter som är motiverade att ta emot stöd. Det är en given ordning inte minst eftersom hälso- och sjukvård och insatser genom socialtjänsten bygger på frivillighet.

Samhällets insatser när individer, speciellt yngre och gängkriminella lämnar anstalt måste vara bättre än det som gängen har att erbjuda. Om gängen hämtar upp i en bil, varm jacka, pengar på fickan och en plats att bo samtidigt som vi i princip väntar med olika hinder och svårigheter så blir det svårt för oss att konkurrera med gängen. Hur ser våra erbjudande ut? Finns det möjlighet till boende på ny ort? Byta miljö där man inte träffar gamla kontakter och inte har en identitet som är svår att bryta är positivt. Hur ser möjligheterna till arbete/ studier ut? Både skulder och ett belastningsregister försvårar. Flera har försökt läsa upp deras betyg på Komvux tagit studielån som de inte har skött och därför försvårar deras möjlighet att studera. Skulderna försvårar möjligheten till att få ett lägenhetskontrakt eller lån osv. Vi måste se att våra hinder i slutänden riskerar att bidra till att målgruppen går tillbaka och ser kriminalitet som enda möjliga alternativ.

- "Kommittén ställer sig mycket positiv till förslaget i promemorian och ser att det finns ett behov av att det brottsförebyggande ansvaret också förtydligas i socialtjänstlagen. Det kan även övervägas om det också bör införas en direkt skyldighet för socialnämnden att samverka med Kriminalvården (jfr dock 3 kap. 5 § socialtjänstlagen). Redan i dag har dock socialtjänsten möjlighet att arbeta uppsökande för att informera om sin verksamhet (3 kap. 1 och 4 §§ socialtjänstlagen). De studier som Brå har gjort om kriminella grupperingar och miljöer visar att de flesta intervjuade velat avsluta sin kriminella bana men inte vetat hur. 123 En del visste inte att det finns stöd till avhoppare, medan andra inte visste hur dessa fungerar och vilka krav som ställs"

Vi på Fryshuset ser en mycket positiv inverkan då socialtjänsten i ett tidigt skede skapar kontakt med den intagne i synnerhet när de sitter på klass I anstalter utan möjlighet till utsluss. De har frågor, oro och i många fall ett behov att förstå vad

som kommer hända, vad de har rätt till, vad som har ändrats, vad som förväntas av dem, osv. Om socialtjänsten kan komma in tre månader innan frigivning skulle det vara en stor förbättring. Då skulle kunna socialtjänsten kunna förbereda och till och med starta utredningar för att redan vid utskrivning ha förberett flytt till annan ort, avhoppssverksamhet vid behov osv.

- *Att rusta och matcha kriminalvårdsklienter med arbetsmarknadsinsatser är oerhört värdefullt och att detta görs i samverkan med socialtjänst, arbetsförmedling och frivård samt vård (vid behov) ser vi vore oerhört positivt. Att inte behöva besöka flera olika myndigheter och instanser utan ha en sammanhållen insats är vi väldigt positiva till.*
- *Andra åtgärder som Trygghetsberedningen lyfter - såsom att säkerställa anstaltens kapacitet och tillgänglighet för möten med externa aktörer, utreda en säker möjlighet att utfärda id-handling utan att den intagne behöver lämna anstalten är vi väldigt positiva till.*